

Vaticaanum II

CONCILIEDOCUMENTEN

**Latijnse tekst
en nieuwe
Nederlandse vertaling**

VORMGEVING EN REALISATIE: Halewijn nv

© Halewijn nv 2019, Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen
www.halewijn.info

In samenwerking met Uitgeverij Adveniat, Amaliaaan 126-G, 3743 KJ Baarn, Nederland
www.adveniat.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2019/5930/032

ISBN 978-90-8528-546-5

halewijn / Adveniat

Daarom ben ik zo oprecht dankbaar voor deze nieuwe vertaling en uitgave van de constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Natuurlijk is het concilie veel meer dan de teksten die het heeft nagelaten. Het concilie is een gebeuren geweest, een gebeuren dat helemaal nog niet is afgesloten, een gebeuren met een enorm elan en een grote weerklink in heel de Kerk. Paus Franciscus laat ons telkens weer voelen hoezeer dit elan geenszins tot het verleden behoort. Men mag de teksten van dit concilie daarom niet losmaken van die context: van dit diepe verlangen van de Kerk, ook nu nog, naar herbronning en hervorming. Maar evenzeer is het waar dat men, hoezeer ook gedreven door dit elan naar vernieuwing, dit concilie niet voor om het even welke kar kan spannen. Juist daarom blijven de teksten zelf onontbeerlijk. Er is geen andere toegang tot een juiste interpretatie van wat het concilie heeft bedoeld.

+ *Kardinaal Jozef De Kesel*
Aartsbisschop van Mechelen-Brussel

Medewerkers vertaalproject

KERNREDACTIE

Dries Bosschaert	Mathijs Lamberigts	Hans Tercic
Peter De Mey	Karim Schelkens	Henk Witte

VERTALERS

<i>Sacrosanctum Concilium</i>	Joris Polfliet
<i>Inter Mirifica</i>	Mathijs Lamberigts
<i>Lumen Gentium</i>	Gert Partoens en Nicolas De Maeyer
<i>Orientalium Ecclesiarum</i>	Herman Teule
<i>Unitatis Redintegratio</i>	Peter De Mey
<i>Christus Dominus</i>	Ben Janssens †
<i>Perfectae Caritatis</i>	Emmy Vermeulen
<i>Optatam Totius</i>	Geert Van Reyn
<i>Gravissimum Educationis</i>	Vincent Hunink
<i>Nostra Aetate</i>	Mathijs Lamberigts
<i>Dei Verbum</i>	Karim Schelkens
<i>Apostolicam Actuositatem</i>	Michiel Op de Coul
<i>Dignitatis Humanae</i>	Anthony Dupont en Ward De Pril
<i>Ad Gentes</i>	Martin Claes
<i>Presbyterorum Ordinis</i>	Diederik Duzijn
<i>Gaudium et Spes</i>	Gerard Bartelink

THEOLOGISCHE ADVISEURS

Reimund Bieringer	Thomas Knieps	Didier Pollefeyt
Leo Declerck	Mathijs Lamberigts	Marcel Poorthuis
Adelbert Denaux	Yves De Maeseneer	Herwi Rikhof
Annemie Dillen	Jürgen Mettepenningen	Gerard Rouwhorst
Joris Geldhof	Peter De Mey	Maurice van Stiphout
Marcel Gielis	Ton Meijers	Frans Wijsen
Alois Greiler	Marianne Moyaert	Jozef Wissink
Fred van Iersel	Joost van Neer	Henk Witte

Afkortingen

AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i>
ASS	<i>Acta Sanctae Sedis</i>
CSEL	<i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i>
CCSL	<i>Corpus Christianorum Series Latina</i>
PG	<i>Patrologia Graeca</i>
PL	<i>Patrologia Latina</i>

Verklaring over de christelijke opvoeding *Gravissimum Educationis*

De verklaring over de christelijke opvoeding, *Gravissimum Educationis*, heeft in de postconciliaire tijd geen grote receptiesporen nagelaten. De tekst was, voor zijn presentatie tijdens de derde sessie van het concilie, minstens 7 keer gereviseerd binnen de commissie voor de seminaries en universiteiten, maar zou in de sessies van 17 tot 19 november slechts kort besproken worden. Had het voorbereidende schema in 1962 nog *Over katholieke scholen* als titel, dan was het stuk nu herleid tot een reeks proposities over de katholieke opvoeding. De grote verscheidenheid in schoolsystemen maakte het trouwens onmogelijk om een samenhangende visie over katholieke scholen in een conciliair document uit te werken. In sommige landen bestonden er geen katholieke scholen. In andere landen studeerden katholieken samen met protestanten in staatsscholen. In vele landen in de zuidelijke hemisfeer was onderwijs vaak geen mogelijkheid in de tijd van het concilie. Om al deze redenen was de tekst herwerkt tot een document over de christelijke opvoeding, een document dat tijdens een niet druk bijgewoonde stemming in de derde sessie werd goedgekeurd met 1457 stemmen voor, 419 tegen.

Dat de tekst niet kon rekenen op veel enthousiasme mag ook blijken uit het feit dat nog tijdens de vierde sessie gevraagd werd om, ondanks de principiële goedkeuring in de vorige sessie, de tekst opnieuw te bespreken. Een aantal concilievaders was immers van oordeel dat de tekst niet echt een antwoord bood op de uitdagingen van de moderne tijd, gekenmerkt als deze was door een groeiend pluralisme. De vraag om heropening van het debat kwam vanuit verschillende continenten, maar werd, omwille van tijdsdruk, afgewezen.

Wel werd beloofd dat in de postconciliaire periode een reflectie over dit onderwerp op gang zou worden gebracht. Die belofte verklaart wellicht waarom het document op 28 oktober 1965 toch zou worden goedgekeurd met 2290 pro-stemmers en slechts 35 tegenstemmen. Het document kende in de postconciliaire tijd geen echte receptiegeschiedenis en men kan zich dan ook terecht afvragen of en hoe de beloofde reflectie over de katholieke opvoeding gebeurd is.

De goedgekeurde verklaring bevat 12 paragrafen. De verklaring spreekt zeer algemeen over de christelijke opvoeding (GE 2), wijst op het belang van scholen in het algemeen (GE 5) en de katholieke scholen in het bijzonder. Van katholieke scholen wordt verwacht dat ze zich openstellen voor de ontwikkelingen in de samenleving maar dat ze tegelijk aandacht besteden aan de voorbereiding van de leerlingen in dienst van de verspreiding van het rijk van God. De rol van het katholieke lerarenkorps in het vormingsproces krijgt evident de nodige aandacht (GE 8). De tekst erkent de diversiteit in katholieke schoolprofielen. De verklaring is één van de weinige documenten waarin Thomas van Aquino (1225–1274) nog een plaats krijgt (in het stuk over de katholieke universiteiten en faculteiten [GE 10]).

INLEIDING: **MATHIJS LAMBERIGTS**

VERTALING: **VINCENT HUNINK**

Declaratio de educatione christiana

GRAVISSIMUM EDUCATIONIS

Gravissimum educationis momentum in vita hominis eiusque influxum semper maiorem in socialem huius aetatis progressum sancta oecumenica synodus attente perpendit.¹ Re quidem vera iuvenum educatio, immo adultorum quoque continua quaedam institutio, cum facilius tum urgentior redditur temporis nostri adiunctis. Homines enim propriae dignitatis et officii plenius conscii, vitam socialem ac praesertim oeconomicam et politicam actuosius in dies participare praeoptant;² mirabiles artis technicae et inquisitionis scientificae progressus, nova communicationis socialis subsidia opportunitatem praebent hominibus, maiore interdum temporis spatio ab occupationibus liberi fruentibus, facilius ad patrimonium mentis animique culturae accedendi atque arctiore tum coetuum tum ipsorum populorum necessitudine mutuo se complendi.

Proinde ubique conatus fiunt ad opus educationis magis magisque promovendum; hominum, et peculiariter puerorum atque parentum, iura primaria educationem respicientia declarantur et publicis documentis consignantur;³ alumnorum numero celeriter crescente, late multiplicantur et perficiuntur scholae atque alia educationis instituta conduntur; novis experimentis excoluntur educationis et instructionis methodi; magni quidem ponderis peraguntur nisus ad eas omnibus

- 1 Inter plurima documenta momentum educationis illustrantia cf. imprimis: Benedictus XV, Epistula Apostolica *Communes Litteras*, 10 Aprilis 1919: AAS 11 (1919) 172. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 49–86. Pius XII, Allocutio ad iuvenes Actionis Catholicae Italianae, 20 Aprilis 1946: *Discorsi e Radiomessaggi VIII*, 53–57. Allocutio ad patres familias Galliae, 18 Septembris 1951: *Discorsi e Radiomessaggi XII*, 241–245. Ioannes XXIII, Nuntius tricesimo exacto anno ex quo Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri* editae sunt, 30 Decembris 1959: AAS 52 (1960) 57–59. Paulus VI, Allocutio ad sodales F.I.D.A.E. (Federazione Istituti Dipendenti dall'Autorità Ecclesiastica) 30 Decembris 1963: *Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI*, I, Roma, 1964, 601–603. Insuper conferantur *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, series I, *Antepreparatoria*, vol. III, 363–364, 370–371, 373–374.
- 2 Cfr. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Mater et Magistra*, 15 Maii 1961: AAS 53 (1961) 413, 415–417, 424. Litterae Encyclicae *Pacem in terris*, 11 Aprilis 1963: AAS 55 (1963) 278 s.
- 3 Cf. *Professio Universalis iurium humanorum* (Déclaration des droits de l'homme) die 10 Decembris 1948 a Foederatarum Nationum Coetu generali rata habita; et cf. *Déclaration des droits de l'homme et des libertés fondamentales*, Parisiis, 20 Martii 1952; circa illam *Professionem Universalem iurium humanorum*; cf. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Pacem in terris*, 11 Aprilis 1963: AAS 55 (1963) 295 s.

Verklaring over de christelijke opvoeding

GRAVISSIMUM EDUCATIONIS

VOORWOORD

Dit heilig oecumenische concilie overweegt met aandacht hoe buitengewoon belangrijk opvoeding is in het leven van de mens en hoezeer maatschappelijke vooruitgang daarvoor in steeds toenemende mate wordt bepaald.¹ De huidige tijdsomstandigheden maken opvoeding van jongeren en zelfs voortdurende scholing van volwassenen feitelijk zowel gemakkelijker als dringender vereist. Mensen worden zich sterker bewust van hun eigen waardigheid en verantwoordelijkheid en zij willen dan ook elke dag actiever deelnemen aan het sociale en vooral economische en politieke leven. Zij beschikken soms ook in ruimere mate over vrije tijd² en mede door de indrukwekkende ontwikkelingen in techniek en wetenschappelijk onderzoek en dankzij de nieuwe massamedia hebben zij gemakkelijker toegang tot het culturele en geestelijke erfgoed. Nauwere betrekkingen tussen groepen en zelfs volkeren bieden hun de mogelijkheid elkaar wederzijds aan te vullen.

Vandaar dat overal pogingen worden ondernomen het opvoedingswerk meer en meer te stimuleren. Elementaire opvoedingsrechten van mensen, in het bijzonder kinderen en ouders, worden afgekondigd en in openbare documenten vastgelegd.³ Gezien de snelle toename van het aantal leerlingen vindt alom uitbreiding en verbetering van scholen plaats en komen er ook nieuwe onderwijsinstellingen op. Nieuwe experimenten leiden tot verfijning van de methoden voor opvoeding en scholing en er worden belangrijke

- 1 Vgl. onder de zeer vele documenten die het belang van de opvoeding aantonen vooral: Benedictus XV, Apostolische brief *Communes Litteras*, 10 april 1919: AAS 11 (1919) 172; Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930) 49–86; Pius XII, Toespraak tot de jongeren van de Italiaanse 'Katholieke Actie', 20 april 1946: *Discorsi e Radiomessaggi VIII*, 53–57; Toespraak tot de Franse gezinshoofden, 18 september 1951: *Discorsi e Radiomessaggi XIII*, 241–245; Johannes XXIII, Boedschap dertig jaar na het verschijnen van de encycliek *Divini Illius Magistri*, 30 december 1959: AAS 52 (1960) 57–59; Paulus VI, Toespraak tot de leden van F.I.D.A.E. (Federazione Istituti Dipendenti dall'Autorità Ecclesiastica), 30 december 1963: *Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI*, I, Rome, 1964, 601–603. Vgl. verder *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, serie I, *Antepreparatoria*, volume 3, 363–364, 370–371, 373–374.
- 2 Vgl. Johannes XXIII, Encycliek *Mater et Magistra*, 15 mei 1961: AAS 53 (1961) 413, 415–417, 424; Encycliek *Pacem in terris*, 11 april 1963: AAS 55 (1963) 278 v.
- 3 Vgl. de Universele verklaring van de rechten van de mens, op 10 december 1948 door de Algemene Vergadering van de VN vastgelegd; en vgl. de Verklaring van de rechten van het kind van 20 november 1959; Aanvullend protocol bij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, Parijs, 20 maart 1952; vgl. omtrent de Verklaring van de rechten van de mens ook Johannes XXIII, Encycliek *Pacem in terris*, 11 april 1963: AAS 55 (1963) 295 v.

hominibus procurandas, licet permulti pueri et iuvenes institutione etiam fundamentali adhuc priventur et tot alii apta educatione, in qua simul veritas et caritas excoluntur, careant.

Cum vero sancta mater Ecclesia ad mandatum implendum a divino suo conditore acceptum, mysterium nempe salutis omnibus hominibus nuntiandi et omnia instaurandi in Christo, integram hominis vitam etiam terrenam quatenus cum vocatione coelesti connexam curare debeat,⁴ in educationis progressu atque amplificatione partes suas habet. Proinde sacra synodus de educatione christiana praesertim in scholis fundamentalia quaedam principia declarat, quae a speciali post concilium commissione fusius evolvenda erunt atque ab episcoporum conferentiis ad diversas regionum condiciones applicanda.

1. Omnibus hominibus cuiusvis stirpis, condicionis et aetatis utpote dignitate personae pollentibus, ius est inalienabile ad educationem,⁵ proprio fini respondentem,⁶ propriae indoli, sexus differentiae, culturae patriisque traditionibus accommodatam et simul fraternae cum aliis populis consortioni apertam ad veram unitatem et pacem in terris fovendam. Vera autem educatio prosequitur formationem personae humanae in ordine ad finem eius ultimum et simul ad bonum societatum, quarum homo membrum exstat et in quarum officiis, adultus effectus, partem habebit.

Pueri igitur et adolescentes, ratione habita progressus scientiae psychologicae, paedagogicae et didacticae adiuventur oportet ad dotes physicas, morales et intellectuales harmonice evolvendas, ad gradatim acquirendum perfectiorem sensum responsabilitatis in propria vita continuo nisi recte excolenda et in vera libertate prosequenda, obstaculis magno et constanti animo superatis. Positiva et prudenti educatione sexuali progrediente aetate instituantur. Praeterea ad vitam socialem participandam ita conformantur ut, instrumentis necessariis et opportunis rite instructi, in varios humanae communis coetus actuose sese inserere valeant, colloquio cum aliis aperiantur communique bono provehendo operam libenter navent.

Similiter sancta synodus declarat pueris ac adolescentibus ius esse ut in valoribus moralibus recta conscientia aestimandis et adhaesione personali amplectendis necnon in Deo perfectius cognoscendo et diligendo instimulentur. Ideoque enixe rogat omnes qui vel populorum regimen tenent vel educationi praesunt, ut curent ne umquam iuventus hoc sacro iure privetur. Filios autem Ecclesiae exhortatur ut generoso animo operam praestent in universo educationis campo, praesertim hunc in finem ut congrua educationis et instructionis beneficia ad omnes ubique terrarum citius extendi possint.⁷

inspanningen geleverd deze ten goede te laten komen aan alle mensen. Niettemin blijven zeer veel kinderen en jongeren ook tegenwoordig verstoken van zelfs basale scholing en krijgen tal van anderen geen passende opvoeding waarin waarheid en liefde in samenhang worden ontwikkeld.

Onze heilige moeder de Kerk heeft van haar goddelijke stichter een duidelijke opdracht gekregen. Zij moet het heilsmysterie verkondigen aan alle mensen en in Christus alles vernieuwen. Daarbij dient zij zorg te dragen voor het hele leven van de mens, ook het aardse, voor zover dat verbonden is met zijn hemelse roeping.⁴ Zodoende vervult zij een eigen rol bij de ontwikkeling en uitbouw van de opvoeding.

Om die reden kondigt het heilig concilie hierbij enige basisprincipes af inzake de christelijke opvoeding, met name in scholen. Die principes dienen nadere invulling te krijgen door een speciale commissie na afloop van het concilie, waarna bisschoppenconferenties een en ander moeten toepassen in de context van lokale omstandigheden.

1. Alle mensen, ongeacht afkomst, positie en leeftijd bezitten een onvervreemdbaar recht op opvoeding krachtens hun waardigheid als individu.⁵ Die opvoeding moet in functie staan van hun eigen doel⁶ en aansluiten bij hun eigen karakter en sekse en bij de cultuur en tradities waarin zij staan. Tegelijk moet die opvoeding ook open zijn voor de broederlijke gemeenschap met andere volkeren ter bevordering van ware eenheid en vrede op aarde. Ware opvoeding beoogt de vorming van de menselijke persoonlijkheid, gericht op haar uiteindelijke doel en tegelijk op het belang van de gemeenschappen waarvan de mens deel uitmaakt en waarvan hij, eenmaal volwassen geworden, de taken deelt.

Kinderen en adolescenten dienen daarom in het licht van de nieuwste inzichten in psychologie, pedagogiek en didactiek ondersteuning te krijgen voor de harmonische ontwikkeling van hun fysieke, morele en intellectuele gaven. Zo verkrijgen zij geleidelijk aan een meer volkomen verantwoordelijkheidsbesef, waardoor zij gestaag moeite doen hun eigen leven op de juiste wijze gestalte te geven en de ware vrijheid na te streven. Hindernissen komen zij daarbij dan moedig en vastberaden te boven. Naarmate zij ouder worden moeten ze op een positieve en behoudzame manier seksuele voorlichting krijgen. Bovendien dienen zij te worden gevormd voor deelname aan het sociale leven. Daartoe worden zij op correcte wijze uitgerust met de noodzakelijke en passende middelen, zodat zij zich actief kunnen integreren in diverse maatschappelijke geleidingen, zich openstellen voor dialoog en graag inspanningen willen leveren ten behoeve van het algemeen belang.

Evenzo verklaart het heilig concilie dat kinderen en adolescenten er recht op hebben dat men hen stimuleert om morele normen met een juist geweten naar waarde te schatten en in persoonlijke instemming te omarmen, alsook om God meer volkomen te leren kennen en lief te hebben. Daarom vraagt het concilie met nadruk aan alle leiders van volkeren en verantwoordelijken voor opvoeding ervoor te zorgen dat de jeugd dit heilige recht nooit wordt onthouden. De zonen van de Kerk evenwel moedigt zij aan op heel het terrein van de opvoeding edelmoedig hun bijdragen te

4 Cf. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Mater et Magistra*, 15 Maii 1961: AAS 53 (1961) 402. Concilium Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965) 21.

5 Pius XII, Nuntius radiophonicus datus 24 Decembris 1942: AAS 35 (1943) 12, 19. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Pacem in terris*, 11 Aprilis 1963: AAS 55 (1963) 259 s. Et cf. Declarationes iurium hominis laudatas in nota 3.

6 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 50 s.

7 Cf. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Mater et Magistra*, 15 Maii 1961: AAS 53 (1961) 441 s.

4 Vgl. Johannes XXIII, Encycliek *Mater et Magistra*, 15 mei 1961: AAS 53 (1961) 402; Tweede Vaticaans Concilie, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965) 21.

5 Pius XII, Radioboodschap, 24 december 1942: AAS 35 (1943) 12, 19; Johannes XXIII, Encycliek *Pacem in terris*, 11 april 1963: AAS 55 (1963) 259 v.; vgl. ook de in noot 3 aangehaalde Verklaringen van de rechten van de mens.

6 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930) 50 v.

2. Omnibus christianis, quippe qui, per regenerationem ex aqua et Spiritu Sancto nova creatura effecti,⁸ filii Dei nominentur et sint, ius est ad educationem christianam. Quae quidem non solum maturitatem humanae personae modo descriptam prosequitur, sed eo principaliter spectat ut baptizati dum in cognitionem mysterii salutis gradatim introducuntur, accepti fidei doni in dies magis conscii fiant; Deum Patrem in spiritu et veritate adorare (cf. Io 4,23) praecipuis in actione liturgica addiscant, ad propriam vitam secundum novum hominem in iustitia et sanctitate veritatis (Eph 4,22–24) gerendam conformentur; ita quidem occurrant in virum perfectum, in aetatem plenitudinis Christi (cf. Eph 4,13) et augmento corporis mystici operam praestent. Iidem insuper suae vocationis conscii tum spei quae in eis est (cf. 1 Pt 3,15), testimonium exhibere tum christianam mundi conformationem adiuvere consuescant, qua naturales valores in completa hominis a Christo redempti consideratione assumpti, ad totius societatis bonum conferant.⁹ Quare haec sacra synodus animarum pastoribus gravissimum recolat officium omnia disponendi ut hac educatione christiana omnes fideles fruantur, praecipuis iuvenes qui spes sunt Ecclesiae.¹⁰
3. Parentes, cum vitam filiis contulerint, prolem educandi gravissima obligatione tenentur et ideo primi et praecipui eorum educatores agnoscendi sunt.¹¹ Quod munus educationis tanti ponderis est ut, ubi desit, aegre suppleri possit. Parentum enim est talem familiae ambitum amore, pietate erga Deum et homines animatum creare qui integrae filiorum educationi personali et sociali faveat. Familia proinde est prima schola virtutum socialium quibus indigent omnes societates. Maxime vero in christiana familia, matrimonii sacramenti gratia et officio ditata, filii iam a prima aetate secundum fidem in baptismo receptam Deum percipere et colere atque proximum diligere doceantur oportet; ibidem primam inveniunt experientiam et sanae societatis humanae et Ecclesiae; per familiam denique in civilem hominum consortionem et in populum Dei sensim introducuntur. Persentiant igitur parentes quanti momenti sit familia vere christiana pro vita et progressu ipsius populi Dei.¹²

8 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 83.

9 Cf. Concilium Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 36: AAS 57 (1965) 41 s.

10 Cf. Concilium Vaticanum II, Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia *Christus Dominus*, nn. 12–14.

11 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 59 s.; Litterae Encyclicae *Mit brennender Sorge*, 14 Martii 1937: AAS 29 (1937) 164 s. Pius XII, Allocutio ad primum congressum nationalem Consociationis Italicae Magistrorum Catholicorum (A.I.M.C.), 8 Septembris 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, 218.

12 Cf. Concilium Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen Gentium*, nn. 11 et 35: AAS 57 (1965) 16 et 40 s.

leveren. Het voornaamste doel daarbij is dat de passende weldaden van opvoeding en onderwijs sneller kunnen worden verbreid over alle mensen ter wereld.⁷

2. Alle christenen zijn door hun hergeboorte uit water en de Heilige Geest nieuwe schepselen geworden.⁸ zij worden 'kinderen van God' genoemd en zijn dat ook. Daardoor hebben zij recht op een christelijke opvoeding. Het einddoel daarvan is meer dan alleen volwassenheid van de menselijke persoon, zoals zoëven beschreven. Christelijke opvoeding is er in het bijzonder op gericht dat gedoopten, die geleidelijk worden ingeleid in de kennis van het heilsmysterie, zich elke dag bewuster worden van de gave van het geloof die ze hebben ontvangen; verder dat zij leren God de Vader te vereren in geest en waarheid (vgl. Joh 4,23), bovenal in de liturgische praktijk, en vorming krijgen om hun eigen leven te leiden volgens de nieuwe mens (Ef 4,24) in gerechtigheid en waarheid (Ef 4,22–24). Zo komen zij namelijk tot de volmaakte Mens (vgl. Ef 4,13), de tot wasdom geraakte volheid van Christus (Ef 4,13), en leveren zij hun aandeel aan de uitbreiding van het mystiek lichaam. Bovendien moeten zij zich bewust worden van hun roeping en zo de gewoonte ontwikkelen te getuigen van de hoop die in hen is (vgl. 1 Pe 3,15) en mee te werken aan de christelijke vorming van de wereld. Daarbinnen worden de natuurlijke waarden opgenomen in een complete beschouwing van de door Christus verlost mens en dragen die waarden bij aan het welzijn van de hele maatschappij.⁹ Daarom herinnert het heilig concilie bisschoppen aan hun opgave alles zo te regelen dat alle gelovigen profijt hebben van deze christelijke opvoeding. Speciaal geldt dat voor jongeren, die de hoop van de Kerk zijn.¹⁰
3. Het zijn de ouders die het leven aan hun kinderen hebben overgedragen en op hen rust de zware plicht hun nakomelingen op te voeden. Om die redenen moeten zij gelden als hun eerste en voornaamste opvoeders.¹¹ Deze opvoedingstaak is zo belangrijk dat als het daaraan ontbreekt het tekort zich nauwelijks laat aanvullen. Ouders moeten namelijk een gezinssituatie creëren die geïnspireerd is door liefde en eerbied jegens God en de mensen en die zo een positieve omgeving vormt voor de hele persoonlijke en sociale opvoeding van hun kinderen. Het gezin is dus de eerste school van sociale deugden, die van wezenlijk belang zijn voor alle samenlevingen. Maar bovenal in het christelijke gezin dat verrijkt is met de genade en verplichting van het huwelijkssacrament, dienen kinderen te leren besef te krijgen van God en hem te vereren en de naaste lief te hebben. Dat moet dan al van jongs af aan en volgens het geloof dat zij hebben ontvangen in het doopsel. Het is ook in het christelijke gezin dat zij voor het eerst ervaring opdoen met een gezonde menselijke samenleving en met de Kerk. Ten slotte worden zij daar geleidelijk ingeleid in de burgerlijke maatschappij en het volk van God. Ouders moeten zich er dus van bewust zijn hoe belangrijk het echt christelijke gezin is voor het leven en de voortgang van het volk van God als zodanig.¹²

7 Vgl. Johannes XXIII, Encycliek *Mater et Magistra*, 15 mei 1961: AAS 53 (1961) 441 v.

8 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930) 83.

9 Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen Gentium*, n. 36: AAS 57 (1965) 41 v.

10 Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over het herderlijk ambt van de bisschoppen in de Kerk *Christus Dominus*, nn. 12–14.

11 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 59 v.; Encycliek *Mit brennender Sorge*, 14 maart 1937: AAS 29 (1937) 164 v.; Pius XII, Toespraak tot het eerste nationale congres van de Italiaanse Bond van Katholieke Leerkrachten (A.I.M.C.), 8 september 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, 218.

12 Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen Gentium*, n. 11 en 35: AAS 57 (1965) 16 en 40 v.

Educationis impertiendae munus primario familiae competens totius societatis auxiliis indiget. Praeter igitur iura parentum ceterorumque quibus ipsi partem in munere educationis concedunt, certa quidem officia et iura competunt societati civili, quatenus eius est ea ordinare quae ad bonum commune temporale requiruntur. Ad eius munera pertinet educationem iuventutis pluribus modis provehere: parentum scilicet aliorumque qui in educatione partes habent officia et iura tueri eisque adiumenta praebere; iuxta subsidiarii officii principium, deficientibus parentum aliarumque societatum inceptis, educationis opus, attentis quidem parentum votis, perficere; insuper, quatenus bonum commune postulat, scholas et instituta propria condere.¹³

Singulari demum ratione officium educandi ad Ecclesiam spectat, non solum quia humana quoque societas educationis tradendae capax agnoscenda est, sed maxime quia munus habet viam salutis omnibus hominibus annuntians, credentibus vitam Christi communicandi eosque continua sollicitudine adiuvandi ut ad huius vitae plenitudinem pervenire valeant.¹⁴ His igitur filiis suis tanquam mater eam praestare Ecclesia tenetur educationem, qua tota eorum vita spiritu Christi imbuatur, simul autem omnibus populis suam operam praebet ad promovendam integram personae humanae perfectionem, ad bonum quoque societatis terrestres atque ad aedificationem mundi humanius configurandi.¹⁵

4. In munere suo educationis explendo Ecclesia de omnibus aptis subsidiis sollicita, praecipue de eis curat quae ipsi sunt propria, quorum primum est institutio catechetica¹⁶ quae fidem illuminat et roborat, vitam secundum spiritum Christi nutrit, ad mysterii liturgici consciam et actuosam participationem conducit¹⁷ atque ad actionem apostolicam excitat. Ecclesia magni facit et suo spiritu penetrare et elevare quaerit cetera quoque auxilia, quae ad commune hominum patrimonium pertinent quaeque ad animos excolendos hominesque formandos magnopere conferunt, uti sunt communicationis socialis instrumenta,¹⁸ multiplices animi corporisque exercitationum coetus, iuvenum consociationes atque praesertim scholae.

13 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 63 s. Pius XII, Nuntius radiophonicus datus 1 Iunii 1941: AAS 33 (1941) 200; Allocutio ad primum Congressum nationale Consociationis Italicae Magistrorum Catholicorum, 8 Septembris 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, 218. Circa principium subsidiaritat, cf. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Pacem in terris*, 11 Aprilis 1963: AAS 55 (1963) 294.

14 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 53 s., 56 s. Litterae Encyclicae *Non abbiamo bisogno*, 29 Iunii 1931: AAS 23 (1931) 311 s. Pius XII, Litterae Secretariae Status ad XXVIII Hebdomadam Socialem Italianam 20 Septembris 1955: *L'Osservatore Romano*, 29 Septembris 1955.

15 Ecclesia laudat illas auctoritates civiles, locales, nationales et internationales quae, urgentiorum huius aetatis necessitatum consciae, omnes vires impendunt, ut omnes populi plenioris educationis et cultus humani participes fieri valeant. Cf. Paulus VI, Allocutio in Consilio Nationum Unitarum, 4 Octobris 1965: AAS 57 (1965) 877–885.

16 Cf. Pius XI, Motu proprio *Orbem catholicum*, 29 Iunii 1923: AAS 15 (1923) 327–329. Decretum *Provido sane*, 12 Ianuarii 1935: AAS 27 (1935) 145–152. Concilium Vaticanum II, Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia *Christus Dominus*, nn. 13 et 14.

17 Cf. Concilium Vaticanum II, Constitutio de Sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 14: AAS 56 (1964) 104.

18 Cf. Concilium Vaticanum II, Decretum de instrumentis communicationis socialis *Inter Mirifica*, nn. 13 et 14: AAS 56 (1964) 149 s.

De taak om opvoeding te geven komt in de eerste plaats toe aan het gezin, maar heeft ook steun nodig van heel de maatschappij. Afgezien van de rechten van ouders en anderen die van hen een deel van de opvoedingstaak krijgen toevertrouwd, komen dus ook bepaalde plichten en rechten toe aan de burgermaatschappij. Dat geldt in zoverre het haar functie is de noodzakelijke regelingen te treffen in het tijdelijk algemeen belang.¹³ Het behoort tot haar taken de opvoeding van de jeugd op verschillende manieren te bevorderen. Dit betreft de bescherming van plichten en rechten van ouders en anderen met een aandeel in de opvoeding, en het verlenen van ondersteuning daarbij; het completeren van de opvoeding, volgens het principe van plaatsvervangende plicht, wanneer de initiatieven van ouders en andere gemeenschappen niet afdoende zijn; en bovendien de oprichting van scholen en instituten voor zover het algemeen belang dat vereist.

Op een speciale manier gaat de opvoedingsplicht de Kerk aan. Dat is alleen al het geval omdat zij moet gelden als een menselijke gemeenschap met het vermogen opvoeding te bieden. Maar vooral komt dit doordat zij tot taak heeft de weg van het heil te verkondigen aan alle mensen, het leven van Christus mee te delen aan alle gelovigen en hen met aanhoudende zorg te helpen, zodat zij in staat zijn de volheid van dit leven te bereiken.¹⁴ Voor deze mensen moet de Kerk dus zijn als een moeder voor haar kinderen: zij is gehouden hun een opvoeding te bieden waarin heel hun leven wordt doordrongen van de geest van Christus. Tegelijkertijd biedt zij alle volkeren haar hulp aan ter bevordering van de volledige vervolmaking van de menselijke persoonlijkheid, tot welzijn van de aardse samenleving en voor de opbouw van de aarde op een meer menselijke wijze.¹⁵

4. Bij het vervullen van haar opvoedingstaak wil de Kerk alle geschikte hulpmiddelen inzetten. Daarbij gaat haar zorg speciaal uit naar de middelen die van haarzelf zijn, waaronder in de eerste plaats het godsdienstonderwijs.¹⁶ Dat heeft tot doel het geloof te verlichten en te versterken en het leven te voeden volgens de geest van Christus. Het wijst de weg naar bewuste en actieve deelname aan het liturgisch mysterie¹⁷ en zet aan tot apostolisch handelen. De Kerk hecht ook veel belang aan andere hulpmiddelen en streeft ernaar die met haar geest te vervullen en op een hoger plan te brengen. Bedoeld zijn hier de middelen die horen bij het gemeenschappelijk menselijk erfgoed en die in hoge mate bijdragen tot geestelijke ontwikkeling en vorming van

13 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 63 v.; Pius XII, Radioboodschap, 1 juni 1941: AAS 33 (1941) 200; Toespraak tot het eerste nationale congres van de Italiaanse Bond van Katholieke Leerkrachten, 8 september 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, 218. Betreffende het subsidiariteitsbeginsel vgl. Johannes XXIII, Encycliek *Pacem in terris*, 11 april 1963: AAS 55 (1963) 294.

14 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 53 v., 56 v.; Encycliek *Non abbiamo bisogno*, 29 juni 1931: AAS 23 (1931) 311 v.; Pius XII, Brief van het Staatssecretariaat aan de 28ste Italiaanse sociale week, 20 september 1955: *L'Osservatore Romano*, 29 september 1955.

15 De kerk prijst die burgerlijke, plaatselijke, nationale en internationale gezagsorganen die, in het bewustzijn van de dringende noden van deze tijd, al hun krachten geven om alle volkeren te laten delen in meer volledige opvoeding en menselijke cultuur. Vgl. Paulus VI, Toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, 4 oktober 1965: AAS 57 (1965) 877–885.

16 Vgl. Pius XI, Motu proprio *Orbem catholicum*, 29 juni 1923: AAS 15 (1923) 327–329; Decreet *Provido sane*, 12 januari 1935: AAS 27 (1935) 145–152; Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over het herderlijk ambt van de bisschoppen in de Kerk *Christus Dominus*, n. 13 en 14.

17 Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium*, n. 14: AAS 56 (1964) 104.

5. Inter omnia educationis instrumenta peculiare momentum habet schola,¹⁹ quae vi suae missionis dum facultates intellectuales assidua cura excolit, recte iudicandi capacitatem evolvit, in patrimonium culturae a generationibus praeteritis acquisitum introducit, sensum valorum promovet, vitam professionalem praeparat, inter alumnos diversae indolis et condicionis amicalem consortionem pariens mutuam se comprehendendi dispositionem fovet; insuper velut quoddam centrum constituit cuius operositatem et profectum una participare debent familiae, magistri, varii generis consociationes vitam culturalem, civitam, religiosam promoventes, societas civilis, et tota communitas humana.

Pulchra igitur et gravis quidem ponderis est vocatio illorum omnium qui parentes in eorum officio implendo iuvantes et communitatis humanae vices gerentes, munus educandi in scholis suscipiunt; quae vocatio peculiare mentis et cordis dotes, diligentissimam praeparationem, continuam renovationis et adaptationis promptitudinem expostulat.

6. Parentes quibus primum et inalienabile officium et ius est filios educandi, in scholis eligendis vera libertate gaudeant oportet. Potestas publica igitur cuius est civium libertates tueri et defendere, iustitiae distributivae consulens curare debet, ut subsidia publica ita erogentur ut parentes pro filiis suis scholas, secundum conscientiam suam, vere libere selegere valeant.²⁰

Ceterum rei publicae est providere ut omnes cives ad congruam culturae participationem accedere valeant atque ad officia et iura civilia exercenda debite praeparentur. Ipsa igitur res publica ius puerorum ad adaequatam educationem scholarem tutari, magistrorum capacitati studiorumque praestantiae vigilare, alumnorum sanitati consulere atque in genere integrum scholarum opus promovere debet, principio subsidiarii officii prae oculis habito et ideo quovis excluso scholarum monopolio, quod nativis humanae personae iuribus, ipsius quoque culturae profectui et divulgationi, pacificae civium consortionis necnon pluralismo in permultis societatibus hodie vigenti adversatur.²¹

19 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 76; Pius XII, Allocutio ad Associationem Magistrorum Catholicorum Bavariae, 31 Decembris 1956: *Discorsi e Radiomessaggi XVIII*, 746.

20 Cf. Concilium provinciale Cincinattense III, anno 1861: Collectio Lacensis, III, 1240, c/d; Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 60, 63 s.

21 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 63; Litterae Encyclicae *Non abbiamo bisogno*, 29 Iunii 1931: AAS 23 (1931) 305; Pius XII, Litterae Secretariae Status ad XXVIII Hebdomadam Socialem Italianam, 20 Septembris 1955: *L'Osservatore Romano*, 29 Septembris 1955; Paulus VI, Allocutio ad Associationem Christianam Operariorum Italiae (A.C.L.I.) 6 Octobris 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Roma, 1964, 230.

mensen, zoals de massamedia,¹⁸ allerlei organisaties voor geestelijke en lichamelijke training, jongerengroeperingen en in het bijzonder scholen.

5. Onder alle hulpmiddelen voor de opvoeding neemt de school een buitengewoon belangrijke plaats in.¹⁹ Uit de kracht van haar missie besteedt zij onophoudelijk zorg aan de ontwikkeling van intellectuele vermogens. Daarmee laat zij leerlingen een goed oordeelsvermogen ontplooien, wijst zij hun de weg naar het cultureel erfgoed dat door voorgaande generaties is verworven, versterkt zij hun gevoel voor waarden en normen en bereidt zij hen voor op het beroepsleven. Doordat zij vriendschappelijke omgang tot stand brengt tussen scholieren met verschillende talenten en sociale achtergrond, bevordert zij daarbij een houding van wederzijds begrip. Bovendien vormt de school een soort centrum: in haar activiteiten en vooruitgang moet worden geparticipeerd door gezinnen en docenten, door allerlei soorten groeperingen ter bevordering van het culturele, burgerlijke en religieuze leven, verder door de burgermaatschappij en de menselijke gemeenschap als geheel.

Mooi en ook heel belangrijk is de roeping van al diegenen die ouders helpen in het vervullen van hun opgave en die als vertegenwoordigers van de menselijke gemeenschap de opvoedingstaak in scholen op zich nemen. Het is een roeping die vraagt om speciale geestelijke en emotionele gaven, en ook om een uiterst zorgvuldige voorbereiding en voortdurende bereidheid tot vernieuwing en aanpassing.

6. Ouders, met hun primaire en onvervreembare plicht en recht hun kinderen op te voeden, moeten werkelijke vrijheid genieten bij de schoolkeuze. Het is de overheid die tot taak heeft de vrijheden van burgers te beschermen en te verdedigen. Daarom moet zij vanuit het oogpunt van verdelende rechtvaardigheid ervoor zorg dragen dat publieke gelden op zo'n manier worden besteed dat ouders conform hun geweten en werkelijk vrij scholen voor hun kinderen kunnen uitkiezen.²⁰

Overigens is het de taak van de staat voorwaarden te scheppen waardoor voor alle burgers passende culturele participatie bereikbaar wordt en zij naar behoren worden voorbereid op de uitoefening van hun burgerlijke plichten en rechten. De staat moet derhalve het recht van kinderen op een adequate opvoeding beschermen, waken over de bekwaamheid van docenten en de kwaliteit van de opleiding, voorzieningen treffen voor de gezondheid van de leerlingen en in algemene zin de activiteiten van scholen bevorderen. Hierbij dient zij het principe van plaatsvervangende plicht voor ogen te houden en dus ieder monopolie van scholen uit te sluiten. Zo'n monopolie staat haaks op de aangeboren rechten van het menselijk individu, op de vooruitgang en verbreiding van de cultuur, op het vreedzaam samengaan van burgers en op het pluralisme dat vandaag de dag in zeer veel samenlevingen heerst.²¹

18 Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de sociale communicatiekanalen *Inter Mirifica*, n. 13 en 14: AAS 56 (1964) 149 v.

19 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 76; Pius XII, Toespraak tot de katholieke lerarenbond van Beieren, 31 december 1956: *Discorsi e Radiomessaggi XVIII*, 746.

20 Vgl. Derde Provinciaal concilie van Cincinatti (1861): Collectio Lacensis III, 1240, c/d; Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930) 60, 63 v.

21 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 63; Encycliek *Non abbiamo bisogno*, 29 juni 1931: AAS 23 (1931) 305; Pius XII, Brief van het Staatssecretariaat aan de 28ste Italiaanse sociale week, 20 september 1955: *Osservatore Romano*, 29 september 1955; Paulus VI, Toespraak tot het Italiaans christelijk vakverbond (A.C.L.I.), 6 oktober 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Rome, 1964, 230.

Christifideles vero sacra synodus hortatur ut sive ad aptas educationis methodos studiorumque rationem inveniendas, sive ad magistros efformandos qui iuvenes recte educare valeant, auxiliatricem operam ultro praestent atque, parentum praesertim consociationibus, universum scholae munus et praecipue educationem moralem in ea tradendam suis adiumentis prosequantur.²²

7. Gravissimum praeterea officium persentiens moralem et religiosam educationem omnium suorum filiorum sedulo curandi, Ecclesia peculiari suo affectu et adiutorio praesens sit oportet iis plurimis qui in scholis non catholicis instituuntur; tum per testimonium vitae eorum qui eos docent et moderantur, tum per condiscipulorum apostolicam actionem,²³ tum maxime per ministerium sacerdotum et laicorum qui eis doctrinam salutis tradunt, ratione aetati et adiunctis accommodata et spirituale auxilium praebent opportunis incoeptis pro rerum temporumque condicione.

Parentibus autem grave recolitur officium quod eis competit omnia disponenti vel etiam exigendi ut filii sui illis auxiliis frui possint et formatione christiana harmonico gressu cum profana progrediantur. Propterea Ecclesia illas auctoritates et societates civiles dilaudat, quae pluralismi hodiernae societatis ratione habita et debita libertati religiosae consulentes, familias adiuvant ut educatio filiorum in omnibus scholis secundum propria familiarum principia moralia et religiosa impertiri possit.²⁴

8. Ecclesiae praesentia in scholarum campo ostenditur peculiari ratione per scholam catholicam. Ea quidem non minus quam aliae scholae fines culturales et humanam iuvenum formationem prosequitur. Proprium autem illius est communitatis scholaris ambitum, spiritu evangelico libertatis et caritatis animatum creare, adolescentes adiuvere ut in propria persona evolvenda una simul crescant secundum novam creaturam quae per baptismum effecti sunt, atque universam culturam humanam ad nuntium salutis postremo ordinare ita ut cognitio quam alumni de mundo, vita et homine gradatim acquirunt, fide illuminetur.²⁵

22 Cf. Ioannes XXIII, Nuntius tricesimo exacto anno ex quo Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri* editae sunt, 30 Decembris 1959: AAS 52 (1960) 57.

23 Ecclesia magni facit actionem apostolicam, quam etiam in illis scholis magistri et condiscipuli catholici exercere valent.

24 Cf. Pius XII, Allocutio ad Associationem Magistrorum Catholicorum Bavariae, 31 Decembris 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, 745 s.

25 Cf. Concilium provinciale Westmonasteriense I, anno. 1852: *Collectio Lacensis* III, 1334, a/b.; Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 77 s.; Pius XII, Allocutio ad Associationem Magistrorum Catholicorum Bavariae, 31 Decembris 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, 746; Paulus VI, Allocutio ad sodales F.I.D.A.E. (Federazione Istituti Dipendenti dall'Autorità Ecclesiastica), 30 Decembris 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Roma, 1964, 602 s.

Christengelovigen roept het heilig concilie op hierbij ondersteunende initiatieven aan de dag te leggen. Dat is niet alleen gewenst voor het vinden van geschikte opvoedingsmethoden en leerplannen, maar ook voor de vorming van docenten die jongeren op de juiste manier kunnen opvoeden. Vooral via ouderverenigingen moeten zij het gehele werk van de school en in het bijzonder de daarin te geven morele opvoeding, met hun steun begeleiden.²²

7. Daarnaast heeft de Kerk een diep besef van haar zwaarwegende plicht goed te zorgen voor de morele en religieuze opvoeding van al haar kinderen. Op grond hiervan dient zij met bijzondere genegenheid en hulp aanwezig te zijn bij de velen die onderwijs volgen in niet-katholieke scholen. Dit gebeurt door het levensgetuigenis van degenen die hen doceren en leiden, het apostolisch handelen van medeleerlingen,²³ maar bovenal in de dienst van priesters en leken. Die maken de leerlingen bekend met de leer van het heil op een manier die aansluit bij leeftijd en situatie en verlenen geestelijke steun door passende initiatieven al naar gelang omstandigheden en tijd.

Bij ouders roept de Kerk de hun toekomstende, zware plicht in herinnering alles zo te regelen, ja, zelfs te eisen dat hun kinderen kunnen profiteren van deze vormen van hulp: ze moeten persoonlijke voortgang kunnen boeken door een christelijke vorming die hand in hand gaat met hun wereldse vorming. Gezien dit alles heeft de Kerk grote lof voor autoriteiten en burgermaatschappijen die rekening houden met het pluralisme in de moderne samenleving en recht willen doen aan de vereiste vrijheid van godsdienst. Zij verlenen dan actieve steun aan gezinnen, waardoor kinderen op alle scholen een opvoeding kunnen krijgen volgens de eigen morele en religieuze principes van die gezinnen.²⁴

8. De aanwezigheid van de Kerk in het domein van de scholen is op bijzondere wijze zichtbaar in de katholieke school.

Niet minder dan andere scholen beoogt de katholieke school culturele doelen en de menselijke vorming van jongeren, maar zij heeft ook specifieke eigenschappen. Zo scheidt zij voor de schoolgemeenschap een milieu dat is geïnspireerd door de evangelische geest van vrijheid en liefde. Ook helpt zij adolescenten om bij de ontwikkeling van hun persoonlijkheid tegelijk ook te groeien volgens de nieuwe schepping die zij zijn geworden door het doopsel. En heel de menselijke cultuur oriënteert zij uiteindelijk op de heilsboodschap, op zo'n manier dat de kennis die leerlingen geleidelijk opdoen van de wereld, het leven en de mens wordt verlicht door het geloof.²⁵

22 Vgl. Johannes XXIII, Boodschap dertig jaar na het verschijnen van de encycliek *Divini Illius Magistri*, 30 december 1959: AAS 52 (1960) 57.

23 De kerk heeft zeer veel achting voor de apostolische activiteiten die katholieke leraren en leerlingen ook in deze scholen verrichten.

24 Vgl. Pius XII, Toespraak tot de katholieke lerarenbond van Beieren, 31 december 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, 745 v.

25 Vgl. Eerste Provinciaal concilie van Westminster (1852): *Collectio Lacensis* III, 1334, a/b; Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 77 v.; Pius XII, Toespraak tot de katholieke lerarenbond van Beieren, 31 december 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, 746; Paulus VI, Toespraak tot de leden van F.I.D.A.E. (Federazione Istituti Dipendenti dall'Autorità Ecclesiastica), 30 december 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Rome, 1964, 602 v.

Ita quidem schola catholica, dum progredientis aetatis condicionibus sicut oportet se aperit, suos alumnos ad civitatis terrestres bonum efficaciter provehendum educat et ad servitium pro regno Dei dilatando praeparat, ut exemplaris et apostolicae vitae exercitio salutare veluti fermentum humanae communitatis efficiantur.

Schola catholica igitur cum ad populi Dei missionem explendam tantopere conferre et dialogo inter Ecclesiam et hominum communitatem, in ipsorum mutuum beneficium, inservire valeat, nostris quoque rerum adiunctis suum gravissimum retinet momentum. Quare haec sacra synodus ius Ecclesiae scholas cuiusvis ordinis et gradus libere condendi atque regendi, in plurimis magisterii documentis iam declaratum,²⁶ denuo proclamat, in memoriam revocans huiusmodi iuris exercitium libertati quoque conscientiae et parentum iuribus tuendis necnon ipsius culturae profectui summopere conferre.

Meminerint autem magistri se quam maxime esse auctores ut schola catholica sua proposita et incepta ad rem deducere valeat.²⁷ Peculiari ergo iidem praeparentur sollicitudine ut scientia tum profana tum religiosa idoneis titulis comprobata sint praediti et arte educandi progredientis aetatis inventis congruente ditati. Caritate sibi vicissim et discipulis devincti atque spiritu apostolico imbuti, tam vita quam doctrina testimonium exhibeant unico magistro Christo. Sociam, imprimis cum parentibus praestent operam; una cum ipsis debitam in universa educatione habeant rationem discriminis sexus et finis proprii utriusque sexui in familia et in societate a divina providentia praestituti; personalem ipsorum alumnorum actionem excitare satagant eosque, absoluto curriculo scholari, consilio, amicitia, peculiaribus quoque conditis associationibus vero spiritu ecclesiali ditatis prosequi pergant. Horum magistrorum ministerium veri nominis apostolatum, nostris quoque temporibus maxime congruentem et necessarium sacra synodus declarat, simulque verum servitium societati praestitum. Parentibus vero catholicis officium memorat liberos suos concredendi, quando et ubi possunt, scholis catholicis, eas pro viribus sustinendi et cum eis in bonum filiorum suorum collaborandi.²⁸

9. Huic scholae catholicae imagini omnes scholae ab Ecclesia quavis ratione dependentes pro viribus conformentur oportet, licet schola catholica pro locorum adiunctis varias formas induere possint.²⁹ Carissimas sane sibi habet Ecclesia etiam scholas catholicas quae in novarum ecclesiarum praesertim territorii ab alumnis quoque non catholicis frequentantur.

26 Cf. Imprimis documenta in nota I laudata; insuper hoc Ecclesiae ius proclamatur a multis Conciliis provincialibus nec non in recentissimis Declarationibus plurium Conferentiarum Episcoporum.

27 Cf. Pius XI, Litterae Encyclicae *Divini Illius Magistri*, 31 Decembris 1929: AAS 22 (1930) 80 s.; Pius XII, Allocutio ad Consociationem Catholicam Italicam Magistrorum scholarum secundarium (U.C.I.I.M.), 5 Ianuarii 1954: *Discorsi e Radiomessaggi* XV, 551–556; Ioannes XXIII, Allocutio ad VI Congressum Associationis Italicae Magistrorum Catholicorum (A.I.M.C.), 5 Septembris 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Roma, 1960, 427–431.

28 Cf. Pius XII, Allocutio ad Consociationem Catholicam Italicam Magistrorum scholarum secundarium (U.C.I.I.M.), 5 Ianuarii 1954, *Discorsi e Radiomessaggi* XV 555.

29 Cf. Paulus VI, Allocutio ad Officium Internationale Educationis Catholicae (O.I.E.C.), 25 Februarii 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, II, Roma, 1964, 232.

Terwijl de katholieke school zich daarbij openstelt voor de hedendaagse omstandigheden, zoals dat ook moet, voedt zij haar leerlingen op om het welzijn van de aardse gemeenschap doelmatig te bevorderen, en bereidt zij hen voor dienstbaar te zijn aan de uitbreiding van het rijk van God. Zo leiden de leerlingen een voorbeeldig, apostolisch leven en worden daardoor tot een soort heilzame zuurdesem binnen de menselijke maatschappij.

De katholieke school kan dus in hoge mate bijdragen aan de vervulling van de missie van het volk van God, en ook de dialoog dienen tussen de Kerk en de gemeenschap van mensen, tot hun wederzijds voordeel. Zodoende behoudt zij ook in onze tijdsomstandigheden haar buitengewoon grote belang. Om die reden verklaart dit heilig concilie opnieuw dat de Kerk het recht heeft scholen van ieder type en niveau op te richten en te leiden, een recht dat reeds in diverse documenten van het leergezag is afgekondigd.²⁶ Het concilie roept daarbij in herinnering dat de uitoefening van dit recht ook in de hoogste mate bijdraagt aan de bescherming van de gewetensvrijheid en de rechten van ouders, alsook aan de voortgang van de cultuur als zodanig.

Docenten dienen hierbij te bedenken dat het vooral van hen afhangt of de katholieke school haar doelstellingen en programma feitelijk kan realiseren.²⁷ Daarom ook dienen zij uiterst zorgvuldig te worden voorbereid op hun taken. Zij moeten beschikken over zowel wereldse als religieuze kennis, met aantoonbare kwalificaties daarvoor en over didactische vaardigheden die in de lijn liggen van moderne inzichten. Met elkaar en met de leerlingen verbonden in liefde en doordrongen van een apostolische geest leggen zij zowel in hun leven als in hun onderwijs getuigenis af voor de enige leermeester, Christus. Zij werken samen, vooral met ouders, en houden in combinatie met hen rekening met het sekseverschil, zoals in de hele opvoeding is vereist, en met het eigen doel van beide seksen in gezin en maatschappij, dat door de goddelijke voorzienigheid vooraf is bepaald. Zij spannen zich in de leerlingen aan te zetten tot persoonlijke activiteiten en blijven hen ook na afsluiting van de schooltijd begeleiden met raad en vriendschap en ook door de oprichting van speciale verenigingen die zijn vervuld van een echt kerkelijke geest. Het dienstwerk van deze docenten, zo verklaart het heilig concilie, is een apostolaat in de ware zin van het woord. Het is ook in onze tijd in hoogste mate passend en noodzakelijk en docenten bewijzen daarmee tegelijk een werkelijke dienst aan de samenleving. Katholieke ouders herinnert het heilig concilie aan hun plicht hun kinderen waar en wanneer mogelijk toe te vertrouwen aan katholieke scholen. Daarbij moeten zij die scholen naar vermogen ondersteunen en er mee samenwerken tot welzijn van hun kinderen.²⁸

9. Alle scholen die op enigerlei wijze van de Kerk afhankelijk zijn moeten zich zoveel mogelijk richten naar dit concept van de katholieke school. Dat laat onverlet dat de katholieke school verschillende vormen kan aannemen, al naar gelang de lokale om-

26 Vgl. vooral de in noot 1 geprezen documenten; bovendien wordt dit recht van de kerk door vele provinciale concilies verklaard en eveneens in de zeer recente verklaringen van meerdere bisschoppenconferenties.

27 Vgl. Pius XI, Encycliek *Divini Illius Magistri*, 31 december 1929: AAS 22 (1930), 80 v.; Pius XII, Toespraak tot de katholieke bond van Italiaanse leerkrachten aan middelbare scholen (U.C.I.I.M.), 5 januari 1954: *Discorsi e Radiomessaggi* XV, 551–556; Johannes XXIII, Toespraak tot het zesde congres van de Italiaanse bond van katholieke leerkrachten (A.I.M.C.), 5 september 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Rome, 1960, 427–431.

28 Vgl. Pius XII, Toespraak tot de Italiaanse katholieke bond van leerkrachten aan middelbare scholen (U.C.I.I.M.), 5 januari 1954: *Discorsi e Radiomessaggi* XV, 555.

Ceterum in scholis catholicis constituendis et ordinandis progredientis aetatis necessitatibus consulendum est. Propterea, dum fovendae manent scholae quae inferioris et medii ordinis sunt atque educationis fundamentum constituunt, magni quoque faciendae sunt illae quae ab hodiernis condicionibus peculiari ratione requiruntur, ut sunt scholae quae professionales³⁰ et technicae nuncupantur, instituta erudiendis adultis, socialibus auxiliis provehendis necnon iis, qui ob naturae defectum peculiari cura indigent, destinata atque scholae in quibus magistri tum pro institutione religiosa tum pro aliis educationis formis praeparantur.

Sancta synodus Ecclesiae pastores necnon omnes christifideles vehementer hortatur ut, nullis praetermissis sacrificiis, scholas catholicas adiuvent in earundem munere in dies perfectius explendo et praeprimis in curandis necessitatibus eorum qui bonis temporalibus sunt pauperes vel familiae adiutorio et affectu privantur vel a dono fidei sunt alieni.

10. Altioris ordinis pariter scholas, praesertim universitates et facultates Ecclesia sedula prosequitur cura. Quin etiam in iis quae ab ipsa dependent, organica ratione intendit ut singulae disciplinae propriis principiis, propria methodo atque propria inquisitionis scientifica libertate ita excolantur, ut profundior in dies earum intelligentia obtineatur et, novis progredientis aetatis quaestionibus ac investigationibus accuratissime consideratis, altius perspiciatur quomodo fides et ratio in unum verum conspirent, Ecclesiae doctorum, praesertim sancti Thomae Aquinatis vestigia premendo.³¹ Ita quidem veluti publica, stabilis atque universalis praesentia efficiatur mentis christianae in toto culturae altioris promovendae studio atque horum institutorum alumni formentur homines doctrina vere praestantes, gravioribus officiis in societate obeundis parati atque fidei in mundo testes.³²

In universitatibus catholicis in quibus nulla facultas sacrae theologiae exstet, institutum habeatur vel cathedra sacrae theologiae, in qua lectiones laicis quoque alumnis accommodatae tradantur.

Cum scientiae per investigationes peculiare altioris scientifici momenti praecipue proficiant, in universitatibus et facultatibus catholicis Instituta maxime foveantur, quae primario investigationi scientifica promovendae inservant.

standigheden.²⁹ Bijzonder waardevol vindt de Kerk bijvoorbeeld katholieke scholen die ook door niet-katholieke leerlingen worden bezocht, zoals met name gebeurt in de gebieden van de nieuwe kerken.

Overigens moet bij de stichting en inrichting van katholieke scholen rekening worden gehouden met de eisen van de moderne tijd. Zo vragen de huidige omstandigheden om diverse scholen met een speciale functie (waarbij scholen in het basis- en voortgezet onderwijs onverminderd grote aandacht verdienen: zij vormen het fundament van de opvoeding). Te denken is hier aan beroepsscholen³⁰ en technische scholen, aan instituten voor volwassenenonderwijs en de bevordering van sociale diensten, alsook aan scholen voor mensen die speciale zorg behoeven vanwege een lichamelijke of geestelijke handicap; verder aan scholen waar docenten worden voorbereid op het geven van godsdienstonderwijs en andere vormen van opvoeding.

Het heilig concilie doet hierbij een dringend beroep op de herders van de Kerk alsook op alle christengelovigen. Zij mogen geen offer schuwen om de katholieke scholen te helpen, zodat die hun taak elke dag volmaakter kunnen vervullen. In het bijzonder is zulke hulp geboden bij het voorzien in de noden van mensen die arm zijn aan wereldlijke goederen of die de ondersteuning en genegenheid van een gezin moeten missen of voor wie de gave van het geloof vreemd is.

10. De nadrukkelijke zorg van de Kerk gaat evenzo uit naar scholen van hoger niveau, met name universiteiten en faculteiten. Ja, voor zover die van haar afhankelijk zijn streeft zij er systematisch naar dat de afzonderlijke disciplines volgens eigen uitgangspunten en methoden en volgens de eigen vrijheid van wetenschappelijk onderzoek worden beoefend, op zo'n manier dat het begrip ervan elke dag verder wordt verdiept. Na zorgvuldige bestudering van hedendaagse problemen en onderzoeken is dan in diepere zin inzichtelijk hoe geloof en rede samenwerken voor één waarheid. Hierbij dient men te treden in de voetsporen van de leraren van de Kerk, met name de heilige Thomas van Aquino.³¹ Dit resulteert dan in een zogezegd publieke, stabiele en universele aanwezigheid van de christelijke geest in alle vormen van gerichte bevordering van hogere cultuur. Studenten aan deze instellingen worden er zo gevormd tot mensen die werkelijk uitmunten in kennis en die bereid zijn de zwaardere taken in de maatschappij op zich te nemen. Zij zijn dan in de wereld getuigen van het geloof.³²

Katholieke universiteiten zonder faculteit voor heilige theologie dienen te beschikken over een instituut of leerstoel voor heilige theologie en colleges aan te bieden die ook geschikt zijn voor leken-studenten.

Vooruitgang in de wetenschappen wordt bovenal geboekt door speciale onderzoeken van hoog wetenschappelijk belang. Om die reden moet aan katholieke universiteiten en faculteiten de grootste aandacht uitgaan naar instituten die in hoofdzaak ertoe dienen het wetenschappelijk onderzoek verder vooruit te helpen.

30 Cf. Paulus VI, Allocutio ad Associationem Christianam Operariorum Italiae (A.C.L.I.), 6 Octobris 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Roma, 1964, 229.

31 Cf. Paulus VI, Allocutio coram VI congressu thomistico internationali, 10 Septembris 1965: AAS 57 (1965) 788-792.

32 Cf. Pius XII, Allocutio ad magistros et alumnos Institutorum Superiorum Catholicorum Galliae, 21 Septembris 1950: *Discorsi e Radiomessaggi*, XI, 219-221; Epistula ad XXII Congressum Pax Romana, 12 Augusti 1952: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, 567-569; Ioannes XXIII, Allocutio ad Foederationem Universitatum Catholicarum, 1 Aprilis 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Roma, 1960, 226-229; Paulus VI, Allocutio ad Senatum Academicum Universitatis Catholicae Mediolanensis, 5 Aprilis 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, II, Roma, 1964, 438-443.

29 Vgl. Paulus VI, Toespraak tot het internationale bureau van het katholiek onderwijs (O.I.E.C.), 25 februari 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, II, Rome, 1964, 232.

30 Vgl. Paulus VI, Toespraak tot het Italiaans christelijk vakverbond (A.C.L.I.), 6 oktober 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Rome, 1964, 229.

31 Vgl. Paulus VI, Toespraak tot het zesde internationaal thomistisch congres, 10 september 1965: AAS 57 (1965) 788-792.

32 Vgl. Pius XII, Toespraak tot docenten en studenten van de katholieke hogere instituten in Frankrijk, 21 september 1950: *Discorsi e Radiomessaggi* XII, 219-221; Brief tot het 22ste congres van Pax Romana, 12 augustus 1952: *Discorsi e Radiomessaggi* XIV, 567-569; Johannes XXIII, Toespraak tot de federatie van katholieke universiteiten, 1 april 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui* I (Rome, 1960) 226-229; Paulus VI, Toespraak tot de academische senaat van de universiteit van Milaan, 5 april 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, II, Rome, 1964, 438-443.

Sancta synodus valde commendat ut universitates et facultates catholicae in diversis terrae partibus convenienter distributae, promoveantur, ita tamen ut non numero, sed doctrinae studio eniteant; eorumque aditus facile pateat alumnis maioris spei, etsi tenuioris fortunae, iis praesertim qui e novis adveniant nationibus.

Quandoquidem sors societatis et ipsius Ecclesiae cum iuvenum altiora studia excolentium profectu intime connectitur,³³ Ecclesiae pastores non tantum impensam habeant curam de vita spirituali alumnorum qui universitates catholicas frequentant; sed de formatione spirituali omnium filiorum suorum solliciti, inter episcopos consilii opportune collatis, provideant ut etiam apud universitates non catholicas convictus et centra universitaria catholica habeantur, in quibus sacerdotes, religiosi et laici, accurate selecti et praeparati, iuventuti universitariae spirituale et intellectuale adiutorium praebeant permanens, iuvenes autem melioris ingenii sive catholicarum sive aliarum universitatum, qui ad docendum et investigandum apti videantur, peculiari cura excolantur et ad magisteria suscipienda promoveantur.

11. A scientiarum sacrarum facultatum operositate plurimum exspectat Ecclesia.³⁴ Ipsi enim concedit gravissimum officium proprios alumnos praeparandi non solum ad ministerium sacerdotale sed maxime sive ad docendum in superiorum studiorum ecclesiasticorum sedibus sive ad disciplinas propria ope promovendas sive ad magis ardua apostolatus intellectualis munera suscipienda. Ipsarum facultatum item est varias sacrarum disciplinarum regiones altius pervestigare ita ut profundior in dies sacrae revelationis intellectus obtineatur, patrimonium sapientiae christianae a maioribus traditum plenius aperiatur, dialogus cum fratribus seiunctis et cum non christianis promoveatur atque quaestionibus a doctrinarum progressu exortis respondeatur.³⁵

Quare ecclesiasticae facultates, propriis ipsarum legibus opportune recognitis, scientias sacras et cum sacris connexas impense promoveant et recentioribus quoque methodis et auxiliis adhibitis, ad altiores investigationes auditores instituant.

12. Cum cooperatio, quae in ordine dioecetano, nationali et internationali altius in dies urgetur et invalescit, etiam in re scholastica maxime sit necessaria, omni ope curandum est ut inter scholas catholicas apta foveatur coordinatio, atque inter easdem ceterasque scholas provehatur collaboratio, quam universae hominum communitatis bonum requirit.³⁶

33 Cf. Pius XII, Allocutio ad Senatum Academicum et alumnos Universitatis Romanae, 15 Iunii 1952: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, 208: "La direzione della società di domani è principalmente riposta nella mente e nel cuore degli universitari di oggi".

34 Cf. Pius XI, Constitutio Apostolica *Deus Scientiarum Dominus*, 24 Maii 1931: AAS 23 (1931) 245-247.

35 Cf. Pius XII, Litterae Encyclicae *Humani Generis*, 12 Augusti 1950: AAS 42 (1950) 568 s., 578; Paulus VI, Litterae Encyclicae *Ecclesiam suam*, Pars III, 6 Augusti 1964: AAS 56 (1964) 637-659; Concilium Vaticanum II, Decretum de oecumenismo *Unitatis Redintegratio*: AAS 57 (1965) 90-107.

36 Cf. Ioannes XXIII, Litterae Encyclicae *Pacem in terris*, 11 Aprilis 1963: AAS 55 (1963) 284 et passim.

Het heilig concilie doet de volgende, krachtige aanbevelingen ten aanzien van katholieke universiteiten en faculteiten. Zij moeten over alle werelddelen passend worden gespreid en aldus worden bevorderd, maar dan zo dat zij niet getalsmatig uitblinken maar door hun geleerdheid en kennis. Veelbelovende studenten moeten gemakkelijk toegang ertoe hebben, ook al zijn hun financiële middelen beperkt. Dit geldt in het bijzonder voor studenten uit de jonge naties.

Het lot van de maatschappij en de Kerk zelf is nauw verbonden met de voortgang van jongeren die hogere studies volgen.³³ Daarom moeten de herders van de Kerk niet alleen terdege zorg dragen voor het geestelijk leven van de studenten aan katholieke universiteiten en faculteiten, maar de geestelijke vorming van al haar kinderen ter harte nemen. Op grond daarvan zorgen zij ervoor, na passende consultatie van de bisschoppen, dat er ook aan niet-katholieke universiteiten speciale woongemeenschappen en centra komen. Daarbinnen bieden priesters, religieuzen en leken, daartoe zorgvuldig geselecteerd en opgeleid, aan de universitaire jeugd op permanente basis geestelijke en intellectuele hulp. Jongeren die beschikken over grote talenten, of dit nu aan katholieke of andere universiteiten is, en die geschikt lijken voor onderwijs en onderzoek, moeten met speciale zorg worden opgeleid, waarbij men hen stimuleert het docentschap op zich te nemen.

11. Grote verwachtingen heeft de Kerk van werkzaamheden binnen de faculteiten van de heilige wetenschappen.³⁴ Daaraan vertrouwt zij namelijk de bijzonder belangrijke taak toe haar eigen leerlingen voor te bereiden op hun dienst als priester. Daarnaast leiden deze faculteiten vooral ook studenten op om te gaan doceren op leerstoelen van hogere kerkelijke studies, om disciplines op eigen kracht verder te brengen en om de lastigere taken te aanvaarden van het intellectueel apostolaat. Tot de opdracht van deze faculteiten behoort ook het grondiger onderzoeken van de heilige disciplines op hun diverse gebieden. Zo wordt elke dag dieper begrip verkregen van de heilige openbaring en krijgt men meer ten volle toegang tot het erfgoed van christelijke wijsheid, dat is overgeleverd door voorgaande generaties. Ook bevordert dit onderzoek de dialoog met afgescheiden broeders en zusters en met niet-christenen en levert het antwoorden op vragen die zijn gerezen door de vooruitgang in de wetenschappen.³⁵

Op grond hiervan dienen de kerkelijke faculteiten hun eigen reglementen op passende wijze te herzien, om de heilige en de daarmee verbonden wetenschappen nadrukkelijk te bevorderen. Zij moeten hun studenten aanzetten tot grondiger onderzoek, met inzet van ook de meer recente methoden en hulpmiddelen.

12. Samenwerking is op diocesaan, nationaal en internationaal vlak elke dag dringender geboden en van toenemend belang, en is ook op onderwijsgebied absoluut nodig. Daarom moet uit alle macht worden gezorgd voor een passende afstemming tussen katholieke scholen onderling en voor verdere samenwerking tussen katholieke en andere scholen, zoals het welzijn van de hele mensheid vereist.³⁶

33 Vgl. Pius XII, Toespraak tot de academische senaat en de studenten van de universiteit van Rome, 15 juni 1952: *Discorsi e Radiomessaggi* XIV, 208: "De leiding over de samenleving van morgen hangt allereerst af van de geest en het hart van de universitair van vandaag."

34 Vgl. Pius XI, Apostolische constitutie *Deus Scientiarum Dominus*, 24 mei 1931: AAS 23 (1931) 245-247.

35 Vgl. Pius XII, Encycliek *Humani Generis*, 12 augustus 1950: AAS 42 (1950) 568 v., 578; Paulus VI, Encycliek *Ecclesiam suam* deel III, 6 augustus 1964: AAS 56 (1964) 637-659; Tweede Vaticaans Concilie, Decreet over de oecumene *Unitatis Redintegratio*: AAS 57 (1965) 90-107.

36 Vgl. Johannes XXIII, Encycliek *Pacem in terris*, 11 april 1963: AAS 55 (1963) 284 en elders.

Ex maiore coordinatione sociaque opera praecipue in institutorum academicorum ambitu uberiores fructus percipientur. In omni igitur universitate variae facultates mutuam sibi, prout obiectum siverit, praestent operam, Ipsae quoque universitates mutua inter sese operae coniunctione conspirent, conventus internationales una simul promovendo, scientificas pervestigationes inter sese distribuendo, inventa vicissim communicando ac magistros ad tempus permutando inter se ceteraque quae ad maiorem adiutricem operam conferunt provehendo.

CONCLUSIO

Sacra synodus ipsos iuvenes enixe hortatur ut praestantiae muneris educandi conscii, ad illud suscipiendum generoso animo sint parati, in illis praesertim regionibus in quibus ob magistrorum inopiam iuventutis educatio in discrimine est.

Eadem sacra synodus, dum gratissimam se profitetur erga sacerdotes, religiosos, religiosas et laicos, qui evangelica sui deditio in praecellens educationis et scholarum cuiusvis generis et gradus opus incumbunt, eos hortatur ut in suscepto munere generose perseverent atque in alumnis spiritu Christi imbuendis, in paedagogica arte et in scientiarum studio ita excellere nitantur ut non solum internam Ecclesiae renovationem promoveant, sed eius beneficam praesentiam in mundo hodierno praesertim intellectuali servant et augeant.

Haec omnia et singula quae in hac declaratione edicta sunt, placuerunt sacrosancti concilii patribus. Et nos, apostolica a Christo nobis tradita potestate, illa, una cum venerabilibus patribus, in Spiritu Sancto approbamus, decernimus ac statuimus et quae ita synodaliter statuta sunt ad Dei gloriam promulgari iubemus.

*Romae, apud S. Petrum
die XXVIII mensis Octobris anno MCMLXV.*

*Ego PAULUS Catholicae Ecclesiae episcopus
Sequuntur patrum subsignationes.*

Grotere onderlinge afstemming en gezamenlijke activiteit zullen vooral in het academisch milieu rijkere vruchten afwerpen. Op elke universiteit moeten de verschillende faculteiten elkaar dus over en weer van dienst zijn, voor zover hun onderzoeksterreinen dat toelaten. En ook universiteiten als geheel moeten met elkaar samenwerken door een bundeling van krachten. Dit kan door gezamenlijke organisatie van internationale congressen, onderlinge coördinatie van wetenschappelijke specialismen, het delen van onderzoeksresultaten, tijdelijke uitwisseling van docenten en andere maatregelen om de dienstverlening uit te breiden.

SLOT

Het heilig concilie dringt er bij jongeren nadrukkelijk op aan dat zij zich bewust worden van het grote belang van de opvoedingstaak en zich edelmoedig bereid betonen die taak op zich te nemen. Dat is vooral nodig in gebieden waar de opvoeding van jongeren in gevaar komt bij gebrek aan docenten.

Ditzelfde heilig concilie betuigt haar speciale dank aan priesters, religieuze mannen en vrouwen en leken, die zich met evangelische overgave buigen over het prachtige opvoedingswerk op scholen van ieder type en ieder niveau, en moedigt hen aan edelmoedig te volharden in de aangevatte taak. Bij het doordringen van de leerlingen met de geest van Christus moeten zij in de kunst van het onderricht en de studie van de academische disciplines zo uitblinken dat ze niet alleen de interne vernieuwing van de kerk bevorderen, maar ook zorgen dat haar heilbrengende aanwezigheid in de hedendaagse wereld, met name de intellectuele wereld, blijft gehandhaafd en wordt versterkt.

Zowel het geheel als de individuele punten die in deze verklaring zijn uitgevaardigd, hebben goedkeuring gevonden bij de vaders. Ook wij keuren deze besluiten goed krachtens het apostolische gezag dat ons door Christus verleend is, samen met de eerbiedwaardige vaders, in de Heilige Geest en wij bepalen en beslissen dat de besluiten die zo in gemeenschappelijk overleg genomen zijn, tot glorie van God worden bekend gemaakt.

*Rome, bij Sint Pieter,
28 oktober 1965*

*Ik, PAULUS, bisschop van de Katholieke Kerk
Volgen de ondertekeningen van de vaders.*